

244

Eötvös József és a műegyetemi könyvtár

Születésének 150. évfordulóján ország-szerre megemlékeztünk Eötvös József életművéről. Méltattuk a fejlődés irányába mutató polgári demokratizmusát, következetes antifeudalizmusát és kellőképp értékeltük alkotóművészetének kritikai realizmusát is. Kevés szót kapott azonban az oktatásügy, a köznevelés terén a haladás érdekében végzett munkássága, amivel pedig Eötvös József örökre beírta nevét művelődéstörténetünk nagyjai közé. A kultúra egyéb területén kifejtett tevékenységéről ugyancsak alig hallottunk, bár bőven rendelkezünk adalékokkal, melyek rendszerezése és kiadása még nem történt meg. A kevésbé ismert Eötvös vonatkozások közé tartozik például Eötvös Józsefnek a műegyetemi könyvtárhoz fűződő kapcsolata is, amelynek vázolásával szeretnénk újabb oldaláról bemutatni életművét.

Eötvös az alsó- és középfokú iskolák létesítése mellett fontos feladatának tartotta a felsőoktatás és ezen belül a mérnök-képzés kifejlesztését is. Az oktatáshoz elengedhetetlen műegyetemi könyvtár alapítása ugyancsak személyéhez fűződik. A technikai képzés hazánkban ekkor még a kezdetén tart; röviddel Eötvös első minisztersége előtt, 1846-ban nyitja meg kapuit a József ipartanoda (későbbiekben József műegyetem), a mai Budapesti Műszaki Egyetem őse. A külföldi politechnikumok mintájára felállított ipartanoda azonban sem megfe-

lelő helyiséggel — a pesti egyetem főépületében kapott ideiglenes szállást —, sem a szükséges gyűjteményekkel nem rendelkezik és nincs könyvtára sem.

Karácsony Mihály igazgató, aki a magyar tudós társaság tagja és egyben a kebelbeli tanulmányi bizottsággal egyesített *könyvbíráló* főhivatal ülnöke is, mindent elkövet, hogy az intézetet szakkönyvekkel és folyóiratokkal lássák el, kérelme azonban a bécsi „kulturpolitikát” megvalósító helytartótanácsban süket fülekre talál.

1848. március 15-e az ipartanoda hallgatóit is lázba hozza, lelkesen csatlakoznak az egyetemi ifjúság megmozdulásaihoz. Áprilisban a pesti utcákon nyomtatott falragaszokon „Az összes ipartanodai hallgatószög kívánatai” cím alatt kiadott 12 pontból álló követeléseik közül az *első*k között szerepel a műegyetemi könyvtár létesítése és az, hogy e könyvtárat a *tanulók* is használhassák.

Az ipartanoda rövidesen meg is kapja a forradalom előtt hiába szorgalmazott pénzt, az első felelős magyar kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere Eötvös József 500 forintot utal ki az ipartanodai *könyvtár alapítására*. De Eötvös személyes gondoskodása az ipartanoda könyvtára iránt nemcsak a szükséges összeg, hanem könyvek küldésében is megnyilvánul. 1848. május 9-én sajátkezűleg aláírt levél kíséretében 5 kötetből álló művet küld, amely az érvényben lévő szabadalmak és találmányok leírásait tartal-

mazza. Eötvös Józsefnek ez az ajándéka az ipartanodai, azaz a későbbi műegyetemi könyvtár legrégibb leltárának első tétele. *E könyvek megküldésének időpontja a műegyetemi könyvtár hivatalosan elfogadott megalakulásának dátuma.* (A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának tulajdonbélyegzőjén ezért szerepel a haladó hagyományokat is kifejező 1848-as alapítási év!) A könyvtáralapításhoz szükséges összeg, valamint az első könyvek megküldése révén tehát a műegyetemi könyvtár megszületése Eötvös József nevéhez fűződik.

A külföldön sokat járt Eötvös tudja, hogy a nemzet fejlődése szempontjából rendkívül fontos ipar kialakítása a technikai szakemberek képzése nélkül nem lehetséges. Ezért még 1848 májusában törvényjavaslatot terjeszt az országgyűlés elé az ipartanodából felállítandó műegyetem érdekében. A következő évre készített, 1849. évi költségvetésben pedig biztosítja a műegyetem építéséhez szükséges összeget, és külön a *technikai irodalom támogatására* tekintélyes keretet, 1800 forintot irányoz elő. Elképzelhető, hogy mit jelentett volna a szabadságharc győzelme és Eötvös tervének megvalósulása a műegyetem és könyvtára részére.

A szabadságharc bukását követő önkényuralom és abszolutizmus alatt a könyvtár nem fejlődhetett. Találóaan jellemzi ezt a nehéz korszakot a műegyetemi könyvtár későbbi nagynevű igazgatója dr. Wartha Vince professor: „Hogy minő állapotok uralkodtak 1850—1867-ig azt mindannyian tudjuk, könyvtárunk történetében is az a legszomorúbb időszak. Ebből az időből nem idézek okmányokat, mert undorodom tőlük”. Az első magyar közoktatásügyi kormányzat szép terveit tehát füstbe mentek, a műegyetemnek és könyvtárának két évtizedet kellett várni, amíg Eötvös megvalósíthatta mindazt, amit 1848-ban tervezett.

A kiegyezéssel ismét Eötvös kerül a közoktatásügy élére, s újból foglalkozni kezd a műegyetemmel. A viszonylagos konszolidáció, valamint a technika fejlődése megnöveli a műegyetemi hallgatóság számát, s a budai Várban az egyetemi nyomda épületében meg a szomszéd utcákban (az Országház u., Bécsikapu u. és az Uri utcában) bérelt házakban ideiglenesen elhelyezett műegyetem helyhiánnyal küzd. Eötvös ismét napirendre tűzi és az országgyűlés elé terjeszti az új műegyetem építésének tervét. Elgondolása szerint a műegyetemet Budán, a krisztinavárosi Horváth kertben kellene felállítani. Addig is míg ez megvalósulhat, a műegyetem Eötvös állandó gondoskodásának tárgya; 1867-től a szertárak dotációját a duplájára emeli, az 1869/70. tanévben pedig az elméleti és gyakorlati oktatás

szükségleteire 18 500 forintot, a szertári beruházásokra 24 000 forintot utalványoz, amely összegből 10 000 forintot a könyvtár használhat fel az évente könyvvásárlási célokra megállapított 3000 forinton felül.

Szerénytelenség nélkül állapíthatta meg Eötvös József 1870-ben egy költségvetési vita során, hogy a műegyetem érdekében annyit tett, amennyit tehetett: javított az elhelyezésen, a szomszéd házak kibérelése által, megnövelte a tanszékek és a tanárségedek számát és — saját szavait idézzük — „használhatom tettem a könyvtárt, amennyire lehet...”

Ha megvizsgáljuk a műegyetemi könyvtárt a kiegyezés éveiben, valóban fontos változásokat látunk. A műegyetemi könyvtárt mellékállásban *Fölser István* műegyetemi tanár vezeti, aki mellé 1867-ben egy segédkönyvtárost neveznek ki. Ez a személy, *dr. Nagy Sándor* (nevét később gyorsírórendszere tette ismertté) lett a műegyetemi könyvtár első főhivatású könyvtárosa. A segédkönyvtároson kívül a fizikai munkák elvégzésére egy-két hivatalsegédet is kirendeltek. 1869-ben a műegyetemi könyvtár megnyitja olvasótermét a hallgatók előtt. Ez fontos esemény, ha tekintetbe vesszük, hogy a műegyetemnek az 1869/70. tanévben 310 hallgatója volt.

Az Eötvös által juttatott könyvtári dotációk sokat számítottak, de az igazi segítséget *dr. Wartha Vincének* a kémia technológia professzorának, a kiváló szervezőnek könyvtárigazgatóvá történt kinevezése jelentette 1870-ben. Wartha rövid időn belül átszervezi a könyvtárt, úgyhogy 1871/72-ben, amikor a József műegyetem fennállásának negyedszázados jubileumát ünnepli, *Stoczek József* rektor az eredmények között büszkén hivatkozik a műegyetemi könyvtárra, amely „most sehol a hazában egyebütt fel nem található *bő anyagot* nyújt a technikai és természettudományok tanulmányozására.”

Kiadják a műegyetemi könyvtár első nyomtatott címjegyzékét is, amely megjelenése időpontjában (1874) a műszaki irodalom átfogó bibliográfiájának számított; 26 szakra tagolva kb. 25 000 kötetet tartalmazott.

Eötvös József 1871-ben meghal, de gondoskodása még halála után is tart: végakarátának megfelelően fia, *Eötvös Lóránd* atya könyvtárának csaknem 1000 kötetét a műegyetemi könyvtárnak ajánlódokozza. Wartha a hagyaték jelentőségét felismerve a könyveket betűrendbe sorolva leltároztatja, majd úgy helyezi el, hogy a szakcsoportokon belül is együtt maradjanak Eötvös könyvei. Az Eötvös hagyaték legnagyobb része történelmi és földrajzi tárgyú, de igen sok az állam- és

02

**Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ**

Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

1964

1

A KÖNYVTÁROS

HISTOIRE
DES
LÉGIONS
POLONAISES

EN ITALIE.

PAR LE GÉNÉRAL MAJESTRÉ DE GÉNÈVE

DOMBROWSKI:

LEONARD CHODZKO.

TOME PREMIER.

EÖTVÖS
KÖNYVTÁR

EÖTVÖS
KÖNYVTÁR

Eötvös József

PARIS.

PUBLIE PAR J. BARBEZAT,

HE DES BUREAUX, 115, C.

GENÈVE, HEHE SAISON

1829.

Az Eötvös gyűjtemény egyik kötete Eötvös József aláírásával

jogtudomány, a politika körébe tartozó mű, és szép számú könyv foglalkozik a kereskedelemmel, nemzetgazdaságtannal, valamint bölcsészettel és művelődéstörténettel is. A könyvek jórészeiben megtalálható Eötvös József sajátkezű név-aláírása, ezenkívül 4 cm-es átmérőjű körpecsétben „Eötvös könyvtár” felirat jelzi a könyv hovátartozását. Sok könyvben szöveg aláhúzásokkal és margóra írott jegyzetekkel is találkozunk. E beírások csak emelik a hagyaték jelentőségét, ahogyan azt már az egyetem rektora 1873-ban, az évi zárójelentésében kiemelte: „növeli ezen becses munkáknak értékét, hogy azok ama férfinek kezén forogtak és magas szellemét fog-

lalkoztatták, ki a magyar nemzetnek egyik díszé, öröme és dicsősége volt, kiből az ország minden tekintetben első közoktatásügyi miniszterét, a József műegyetem második alapítóját tisztelte.”

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának ma is büszkesége a különgyűjteményként kezelt Eötvös hagyaték. Megtisztelő feladat volna az irodalom- és művelődéstörténet számára értékes Eötvös könyvtár leíró katalógusának kiadása. A műegyetemi könyvtár fennállásának 115. évfordulóján a könyvjegyzék stílusos emlékjele lenne Eötvös József ki-tüntetető gondoskodásának.

Dr. Móra László